

кадастровыми инженерами и др. Система ведения таких реестров должна подчиняться общим принципам, на все должно быть закреплено право собственности государства.

Будущее за электронным нотариатом.

Литература:

1. Волчинская Е.К. Об использовании электронных документов нотариусами - Нотариальный вестник. 2014. № 8. С. 51.

2. Бурибаев Е.А, Нотариату - реформирование! - https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=33183622&pos=6;-106#pos=6;-106

Берденова У.Қ., академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университетінің 2 курс студенті,

(Ғылыми жетекші- А.И. Бирманова, Phd докторы, қауымдастырылған профессор ҚарУ)

АЗАМАТТЫҚ ҚОҒАМ – ДЕМОКРАТИЯЛЫҚ ҚҰҚЫҚТЫҚ МЕМЛЕКЕТТІҢ ҚАРЫШТЫ ДАМУЫНЫҢ НЕГІЗІ

Азаматтық қоғамды құру және нығайту қажеттілігі барлық қазіргі ойшылдар, реформаторлар мен қоғам белсенділері үшін ортақ тақырыпқа айналды. Әрбір демократиялық мемлекет өзінің саяси функцияларының нәтижелі жұмыс атқаруы үшін азаматтық қоғамның қажеттілігі мен мағыздылығын толық мойындайды.

Қоғам дегеніміз адамдар арасындағы тарихи қалыптасқан саяси-әлеуметтік байланыстар мен қатынастардың тұрақты жүйесі. Адамзат баласы пайда болғанынан топтасып, бірге өмір сүретіні, қоғамды адам қалыптастыратыны тарихтан-ақ белгілі. Сонымен қатар, қоғам өзінің белгілі бір қажеттіліктері мен мүдделерін қанағаттандыру үшін бірігіп жұмыс жасап, еңбек ететін адамдардан құралады. Қоғамның ең бір қалыптастырушы бөлігі – отбасы. Философия мен социология тарихының тұжырымдары бойынша адамның қоғамда, бірлікте өмір сүруі ұзақ тарихи дамуды басынан кешірген. Қоғам – өзін ішінара арнайы басқару тармақтары қалыптаспаған «мемлекет» десек те болады. Гректің ұлы философы Аристотель «Қоғам әлеуметтік түйсіктерді қанағаттандыру үшін біріккен индивидтердің жиынтығы» деп есептеген [1,144].

Азаматтық қоғам ұғымы мен мәнін екі тұрғыдан қарастыруға болады. Біріншісіне сәйкес, ұйымның бұл формасы тұлғаларлық қатынастардың, сондай-ақ әлеуметтік институттардың кешені болып табылады. Бұл ретте азаматтық қоғамның құрылымына экономика, мәдениет, білім, отбасы, дін және т.б. кіреді. Бұл қатынастарды дамытуға мемлекеттің қатысуы көзделмеген. Осы өзара әрекеттесудің арқасында әлеуметтік топтар мен адамдар өздерінің мүдделері мен қажеттіліктеріне қанағаттанады. Философиядағы азаматтық қоғам ұғымы қалыптасудың идеалды моделін ұсынады. Осы көзқарас бойынша әлеуметтік білім егеменді еркін тұлғалардан тұрады. Сонымен бірге, олар ең кең әлеуметтік-экономикалық, саяси, мәдени және басқа құқықтарға ие болуы керек, мемлекеттік басқаруға белсенді қатысып, әр түрлі жеке қажеттіліктерді еркін қанағаттандыруы керек.

Ең көп таралған идеялардың біріне сәйкес азаматтық қоғамды еркін тұлғалардың бірлестігі деп түсіну керек. Экономикалық компонент тұрғысынан бұл қоғамның құрылымына кіретін әр адамның меншік иесі екенін білдіреді. Жеке инвестициялардың, білім мен дағдылардың мөлшеріне байланысты ол өз мүлкінің көлемін көбейте алады, сонымен қатар оны өз қалауы бойынша басқара алады. Қазіргі азаматтық қоғамдағы адам мамандық, тұрғылықты жер таңдауға, отбасылық қатынастар орнатуға ерікті. Адам бостандығының тағы бір аспектісі – саяси тұрғылығы. Адам демократиялық тетіктер шеңберінде билік пен әкімшілік өкілеттіктерді бере алады, сайлауға өзі қатыса алады, Жергілікті өзін-өзі басқаруды ұйымдастырады, қоғамдық белсенділікті көрсете алады. Сондай-ақ, бостандықтың бұл аспектісі азаматтың саяси преференцияларды таңдау, белгілі бір партиялар мен бірлестіктердің бөлігі болу құқығынан көрінеді.

Ежелгі Греция заманында көптеген ойшылдар мемлекет пен оның ажырамас бөлігі – қоғамның құрылуына не себеп болғандығы туралы ойлады. Жақында ғана отандық ғылым азаматтық қоғамның қалыптасуына, оның қалыптасуы мен дамуына ерекше назар

аударғанына қарамастан, жүздеген жылдар бойы бұл қызу пікірталас әлемдік саясаттану мен философияда жалғасуда, оның маңыздылығын асыра бағалау қиын. Ғылыми еңбектер аясында Аристотель, Цицерон, Макиавелли, Гегель, Маркс және басқалар сияқты ұлы ойлар азаматтық қоғам жұмыс істей алатын негізгі белгілерді анықтауға тырысты.

Шын мәнінде, «азаматтық қоғам» термині, тұжырымдамасы, құрылымы, оның ерекшеліктері алғаш рет Джордж Вильгельм Фридрих Гегель «Құқық философиясы» кітабында қоғамдық айналымға енгізілді. Ұлы неміс ойшылы азаматтық қоғам әртүрлі қатынастардың – отбасылық, әлеуметтік, сондай-ақ мемлекет қатысатын қатынастардың диалектикалық үйлесімі деп санайды. Гегель ұғымдарына сәйкес, қоғам қажеттіліктердің жиынтығы болып табылатын ортаны білдіреді [2,218]. Оның негізгі компоненттері дін, мемлекет, заң, отбасы, мәдениет және басқа элементтер болып табылады. Гегельдегі азаматтық қоғам-адамзат дамуының ең жоғары деңгейінің бірі.

Азаматтық қоғам идеясы қоғамның капиталистік жүйесін басқаруда маңызды рөл атқарды. Джон Локктың (1632-1704) екінші трактатында «азаматтық қоғам құру табиғи жағдайдың барлық қолайсыздығынан жалғыз құрал болып табылады және адамдар өз өмірлерін, бостандықтары мен мүліктерін қорғай алатын ең күшті қару болып табылады», деп көзделген. Локктың пікірінше, мемлекет табиғи құқықтарға (бостандық, теңдік, меншік) және заңдарға (бейбітшілік пен қауіпсіздік) кепілдік беру үшін құрылғандықтан, ол бұл құқықтарға қол сұғылмауы керек, табиғи құқықтарға сенімді кепілдік берілуі керек. Табиғи құқықтар мен заңдар үшін басты қауіп артықшылықтардан, әсіресе билік иелерінің артықшылықтарынан туындайды дейді [3,310].

Сонымен, азаматтық қоғам дегеніміз – онда болып жатқан үдерістер мен қатынастардың негізгі әрекет етуші субъектісі болып табылатын, өз қажеттіліктерінің, мүдделері мен құндылықтарының барлық жүйесімен бірге болып табылатын қоғам. Азаматтық қоғам тек мемлекет ретінде ғана емес, сонымен бірге әлеуметтік құрылым ретінде де жұмыс істей бастады. Мемлекет пен оның органдарына тәуелсіз өмір сүретін қоғамдық, саяси, экономикалық, мәдени, ұлттық, діни, отбасылық және басқа қатынастардың барлық жиынтығын білдіреді.

Эндрю Хейвудтың айтуынша, азаматтық қоғам қауымдастықтар, бизнес, қызығушылық топтары мен отбасы топтарына жатады. Азаматтық қоғам халықтың барлық жеке ұйымдарын қамтиды. Баспасөз, адамдардың кәсіби бірлестіктері, адам құқықтары жөніндегі топтар мен ұйымдар, ерікті әлеуметтік қызмет көрсету ұйымдары және іс жүзінде қоғамда жұмыс істейтін барлық үкіметтік емес ұйымдар [4,258].

Жеке тұлға мен мемлекет арасындағы қатынастарды сипаттайтын азаматтық қоғам көрінісінің бірнеше мысалдары бар:

- қоғам мен мемлекеттің мүдделері жеке адамның мүдделерінен жоғары тұра алмайды;
- азаматтың бостандығы ең жоғары құндылық болып табылады;
- азаматтың жеке меншікке деген ажырамас құқығы бар;
- егер азамат заңды бұзбаса, оның жеке істеріне араласуға ешкімнің құқығы жоқ;
- азаматтар азаматтық қоғам құру туралы бейресми келісім жасайды, бұл олар мен мемлекет арасындағы қорғаныс қабаты болып табылады.

Азаматтық қоғам жеке қызмет саласына қатысты бірқатар экономикалық, әлеуметтік, мәдени, моральдық және басқа да міндеттерді орындау үшін жұмыс істейді. Бұл үкіметтің бөлігі емес, бірақ ол мемлекеттің бүкіл халқының құқықтарын, жалпы әл-ауқатын және дамуын қамтамасыз ету мақсатында қызмет етеді. Біздің елімізде азаматтық қоғам саналы, қырағы және белсенді бола түсуде. Үкіметтің үнемі қатысуы, оның нәтижелі қызметі, құқықтық сауаттылықтың таралуы, бұқаралық ақпарат құралдарының бостандығы, жергілікті өзін-өзі басқарудың жүйесінің болуы, саяси әлеуметтенудің тікелей, біртекті және демократиялық процесінің болуы және адамдардың қоғамда деген толық құқықтары мен міндеттемелерін білуі азаматтық қоғамның белсенді және күшті болуының негізі. Азаматтық қоғамның маңызды функциясы – саяси қоғамдастықтың саяси әлеуметтенуі. Саяси әлеуметтенуді белгілі бір қоғамдағы адамдар саяси жүйемен танысатын және олардың саясатты қабылдауын және олардың саяси құбылыстарға реакциясын анықтайтын процесс ретінде анықтауға болады. Кез келген қоғамда дамыған және дамып келе жатқан саяси әлеуметтену өте маңызды рөл атқарады. Әлемнің барлық саяси жүйелері бірдей емес және олардың түрі мен табиғаты әртүрлі. Азаматтардың табиғатпен, идеологиямен және саяси құрылым жұмысымен жақсы таныс болуы маңызды. Барлық азаматтар осы қасиеттердің

бәріне ие болмауы мүмкін, бірақ саяси әлеуметтанушылар адамдар өздері өмір сүретін саяси жүйе туралы нақты және терең білімге ие болуы керек және саяси әлеуметтену бұл жұмысты орындайды екенін тиек етеді. Өткен ғасырдың екінші жартысында адамдар мен академиктер саяси тұрақтылық пен саяси жүйенің сәтті жұмыс істеуі үшін қоғамның барлық салаларындағы адамдар саяси жүйеге сәйкес келуі керек және тек азаматтық қоғам бұл жұмысты барлық формаларында орындай алады деген идеяны баса айтты [5].

Азаматтық қоғам ұғымы, азаматтық қоғамның құрылымы – әртүрлі ғылыми көзқарастарда зерттелуі мүмкін құбылыстар. Көптеген заманауи әлеуметтанушылар қоғамның құрылымын құрайтын төрт негізгі элементті бөліп көрсетуді жөн көреді. Азаматтық қоғамның бірінші элементі – әлеуметтік жүйе болып табылады. Адамдар бір-бірімен өзара әрекеттесетін, бір жағынан өз мүдделерін білдіретін, өз құқықтарын жүзеге асыратын, екінші жағынан оларды басқа адамдардың басымдықтарымен біріктіретін және белгілі бір нормалармен белгіленген міндеттерді орындайтын орта.

Азаматтық қоғамның екінші элементі – экономикалық жүйе. Оны құрайтын институттар қоғамның тіршілігін қамтамасыз етудің негізін құрайды. Экономикалық жүйе аясында адам қажеттіліктермен алдын-ала анықталған өз мүдделерін жүзеге асырады, сонымен қатар мүмкін немесе қажет болған жағдайда басқа адамдардың басымдықтарын қамтамасыз етуге көмектеседі.

Азаматтық қоғамның үшінші элементі – саяси және құқықтық жүйе. Бұл мемлекетті басқаруға көмектесетін институттар жиынтығы. Саяси жүйе қоғамның тұрақтылығы мен егемендігін қамтамасыз етеді. Мемлекеттік институттардың болмауы немесе әлсіздігі, әдетте, әлеуметтік коммуникациялар сапасының төмендеуімен бірге жүреді.

Қазіргі азаматтық қоғамның төртінші элементі – рухани-мәдени жүйе болып табылады. Оны қоғамның тұрақтылығы, сондай-ақ оның негізгі құндылықтарының тарихи сабақтастығы тұрғысынан маңызды деп санауға болады, бұл қоғам тұрақтылығының басты өлшемдерінің бірі болып табылады. Әлеуметтік коммуникациялардың рухани және мәдени компоненті, мысалы, дағдарыс құбылыстары экономикалық немесе саяси аренада болған кезде ажырамас рөл атқара алады.

Азаматтық қоғам – қоғамдық қатынастардың саласы, ал үкімет – саяси қатынастардың саласы. Азаматтық қоғам әрқашан бірігуге, біріктіруге, бірлік құруға және біздің ең үлкен сын-қатерлерге қарсы тұруға, әділеттілік орнатуға ұмтылады. Осыған сүйене отырып, азаматтық қоғам демократиялық қоғамдардың сипаттамаларының бірі болып табылады. Сарапшылар мен саясаттанушылардың пікірінше, өркениетті қоғамның міндеттерінің бірі азаматтық қоғам дамитын жаңа мағына мен мазмұн беру қажеттілігі болып табылады. Дамыған демократиялық, құқықтық елдердің мысалдары көптеген қателіктерден аулақ болуға көмектеседі және жаңа қоғам құруға мүмкіндік береді.

Әдебиеттер:

1. Аристотель. Сочинения в четырёх томах. Том 1. / Ред. В.Ф. Асмус. – М.: Мысль, 1976. 550 с.
2. Гегель Г.В.Ф. Работы разных лет. В двух томах. Т.2. – М.: Институт философии АН СССР, "Мысль", 1971. – 630 с.
3. Локк Дж. Сочинения в трех томах: Т. 3. – М.: Мысль, 1988. – 668 с.
4. Хейвуд Э. Политология / Пер. с англ. под ред. Г. Г. Водолазова, В. Ю. Вельского. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2005. – 544 с.
5. Шоманов А.Ж., Морозов А.А. Потенциал институтов гражданского общества в обеспечении социальной стабильности в Казахстане//Аналитик.- 2003.- №5. С. 37-42.